

Prevrednovanje Jana Husa od Katoličke crkve

Václav DLAPKA

Sažetak

I u pokomunističkom razdoblju, Jana Husa — kao žrtvu gramzivosti Crkve — ideologiziraju razni svjetonazori: poduzetnici koji moraju Katoličkoj crkvi vratiti nacionalizirane prostore (Milan Grozdik u Hradec Králové), komunistički povjesničari (Miloslav Ransdorf) ili ateistički novinari (Jirí Hanák).

Ali i Katolička crkva zauzima novi stav — ne doduše jednostavnu rehabilitaciju, nego ekumensko i iskreno traženje istine. To je u travnju g. 1990., prigodom posjeta Češkoj, zaželio Ivan Pavao II. On je još šest godina prije u posjetu Švicarskoj istakao kao element svakog ekumenskog razvitka — čišćenje naših uspomena! Slično je pisao i pročelnik tajništva za obnovu Kršćanskog jedinstva kardinal I. E. Cassidy u pismu Interkonfesijskom simpoziju o Janu Husu u Bayreuthu g. 1993. Kod ČBK ustanovljena je Komisija za Husovo pitanje. Ali ova se nalazi pred teškim problemima, osobito pred manjkom stručnjaka »koji bi bili voljni i sposobni posvetiti svoje vrijeme ovom problemu«.

Papa Ivan Pavao II. nada se da će do kraja ovog tisućljeća ipak doći do željenog prevrednovanja (revalorizacije). Novo vrednovanje lika Jana Husa neće rezultirati kanonizacijom, niti revizijom kostničkog procesa. Možda će njegova ekskomunikacija biti proglašena nevaljanom. Ali, što je glavno, bit će uspostavljeni »čisti računi« kao pretpostavka boljih odnosa među kršćanskim zajednicama.

Ideologizacija Husova lika

Iako se to čini nevjerojatno, husovsko se pitanje do današnjeg dana nije uspjelo izvući iz kruga lutanja osjećajnih i često naglih kategoričnih sudova i reakcija. Još, na primjer, u prosincu g. 1992. prolazio je gradom Hradec Králové poduzetnik Milan Grondzik (njegova je tvrtka dobila otkaz iz prostora koji su bili vraćeni Katoličkoj crkvi za komunističke vlasti) s kolima na kojima je bio natpis »Nemoj zaboraviti! Jana Husa su spalili katolici!« i po čitavom gradu je lijepio šest tisuća letaka na kojim je uspoređivao Katoličku crkvu s komunističkom partijom i s fašizmom. Istodobno je tvrdio da se Crkva ne zanima za Boga nego samo za imanje i vlast. Na sudu u lipnju ove godine, gdje se branio od optužbe da je počinio krivično djelo ruganja narodu, rasi i uvjerenju, zahtijevao je da sud pozove sudskog vještaka povjesničarske struke da ustanovi je li sadržaj njegovih plakata bio lažan ili istinit s povijesnog gledišta i nakon što je podnio

primjedbu zbog pristranosti suda, demonstrativno je napustio sudsku dvoranu. Poslije je bio od optužbe oslobođen.

Ipak se ne radi samo o pitanjima restitucije crkvenog imanja, kada se nalaze o Husu i husitizmu često na nekorektan način uvijek spremni udarni argument i ujedno kinoplatno, na pozadini kojeg iščezavaju stvarni interesi. Slično su prošle godine mnogim (i nerijetko nekim od najuglednijih političara) poslužile proslave šeststote obljetnice mučeničke smrti sv. Ivana Nepomuka ili javna posveta čitavog naroda na početku njegove nove državnosti Presvetoj Djevici Mariji na velikom hodočašću u Velehradu, da se suprotstave medijskoj prisutnosti Katoličke crkve, da napadnu njezin kredibilitet i istaknu Jana Husa kao svoj zaštitni znak.

I stručno obrazovan filozof, povjesničar i, štoviše, danas poznati komunistički političar Miloslav Ransdorf je počeo prvo poglavlje svoje knjige »Mistr Jan Hus« (izišla je 1993. g.) tvrdnjom: »Ima malo Čeha, koji su ušli tako duboko u podsvijest svjetske kulturne javnosti kao Jan Hus. To posebno vrijedi za zemlje u kojima je zavladao reformacija. A nezahvalni Česi nisu dosada uspjeli završiti kritičko izdanje njegovih spisa. Štoviše, danas je Hus demonstrativno, baš s pompom potiskivan nekamo u kut češke povijesti i u prvi plan agresivni klerikali naporno guraju sveca proreformeformacijskog razdoblja Jana Nepomuka. I po njima današnjem češkom čovjeku ne bi trebao biti blizak husitizam nego razdoblje kada je narod pljuvao na svoju najslavniju eru, kada je jedan sveti Jan bio zamijenjen drugim svetim Janom.«

Ovi retci komunističkog političara ne opisuju istinito stvarnost. Podjarivanje nepovjerenja prema Katoličkoj crkvi, koje proizlazi iz potrošenih i anakroničnih stereotipa i predrasuda i iz površnog i neshvaćajućeg pogleda na zbiljske motive Crkve, već je samo po sebi problem koji opominje.

Jirí Hanák, jedan od najuglednijih novinara, je 28. svibnja 1994. u svojoj kolumni »Što je to, kada se kaže: Husov proces« u uglednom dnevniku »Lidové noviny« napisao: »Kad neka stranka, pokret ili organizacija rehabilitira čovjeka, kojeg je ranije sama poslala na stratište, ima u tome uvijek nešto morbidno i sumnjivo. Budući da od pepela neće nikakva rehabilitacija ponovo stvoriti čovjeka, ne može takav proces slijediti drugi cilj osim onog, da se zapravo ona rehabilitirajuća organizacija rehabilitira sama pred sobom. I ako su od smrti žrtve prošla stoljeća, ovaj smisao rehabilitacije još je očitiji. Katolička crkva pregovara o rehabilitaciji Jana Husa... Njegovu moguću rehabilitaciju ćemo danas teško shvatiti kao neku senzaciju. Najveća religijska zajednica u Češkoj — ateistička zajednica — shvaća Jana Husa kao velikoga češkog intelektualca koji je jamčio svojim životom za svoje čine. I takav muškarac ne treba nikakvu rehabilitaciju, tu treba Katolička crkva...« ... i točka! U more riječi, na žalost pukih riječi — nestručnih i zahtjevnih studija kojih toliko nedostaje — bila je nadodana nova kap.

Novi stav Katoličke crkve spram Jana Husa

Kakav stvaran razlog i svrhu ima Katolička crkva u ovom »vrućem« i »škakljivom« pitanju? Češka biskupska konferencija je 11. lipnja 1993. uspostavila Komisiju vrednovanja osobnosti, života i djela Magistra Jana Husa, a za njezinog predsjednika odabran je praški nadbiskup dr. Milošlav Vlč. U svome radu se nadahnjuje prije svega poticajima Svetog Oca Ivana Pavla II. Već u vrijeme svoga prvog posjeta u Pragu, Sveti je Otac u svom nagovoru kulturnim djelatnicima na praškom Hradu 21. travnja 1990. rekao: »Čežnja za jedinstvom kršćana pripada velikim znakovima našeg vremena. Napor da se svladaju uzajamne zapreke koje su očito suprotne Kristovoj volji i sablazan su pred licem ovog svijeta i štete našoj zajedničkoj zadaći propovijedati Radosnu vijest svemu stvorenju, raste danas u čitavom svijetu (usp. Unitatis redintegratio, 1). Posve posebnu težinu ima ovaj poziv na jedinstvo kršćana upravo u Češkoj. Ovdje, gdje ostaje još uvijek živa uspomena na događaje koji su predznačili bolni rascjep zapadnog kršćanstva i koji su prouzročili toliko briga u idućim stoljećima(...) upravo u ovoj zemlji se čini opravdanom nada da dođe do važnih koraka na putu bratskog pomirenja i stvarnog jedinstva u Kristu.« Dalje Papa nastavlja: »Bolne kušnje i još neizliječene ozljede zadnjih desetljeća, isto kao i ožiljci koji su tu ostali iz prošlih stoljeća, iako različite vrste i naneseni oprečnim stranama, pozivaju na promjenu mentaliteta i na sasvim nove odnose. Papin posjet bi htio pridonijeti da dođe do bratske suradnje u uzajamnom poštovanju i povjerenju.

Sjećam se da je na Drugom vatikanskom saboru nastupio upravo češki kardinal nadbiskup Josef Beran i govorio o obrani religijske slobode i tolerancije. Uz to je spomenuo sudbinu češkog svećenika Jana Husa te upozorio na nasilje i pretjeranosti koje su se u ono doba i kasnije proširile (usp. Acta synodalia 4, 393–394). Sjećam se i nosim u živoj uspomeni riječi koje je kardinal nadbiskup praški rekao o ovom svećeniku, koji ima tako veliko značenje za religijsku i kulturnu povijest češkog naroda. Bit će zadaća stručnjaka — u prvom redu čeških teologa — odrediti točnije mjesto koje magistru Janu Husu pripada među reformatorima Crkve, pored drugih poznatih likova češkog srednjeg vijeka, kao što su bili Tomáš ze Štítného ili Jan Milíč z Kroměříže. No ako ne uzimamo u obzir teološke ideje za koje se Hus zauzimao, ne može se nijekati besprijeekornost njegova osobnog života i njegov napor za izobrazbu i čudoredno uzdignuće naroda.

Nisu li to elementi koji umjesto da razjedinjuju više ujediniuju one koji vjeruju u Krista? I nije li u ovom vremenu novog početka takav trud upravo izazov vaše povijesti?...«

Ove je poticaje dalje razvio Edward Idris kardinal Cassidy, predsjednik Papinskog vijeća za promicanje ujedinjenja kršćana u svojoj poslanici

međunarodnom interkonfesijskom simpoziju o Janu Husu, koji se održao u Bayreuthu 22.–26. rujna 1993. »Diskusija o životu i vremenu Jana Husa ne može izbjeći ni pitanja koja su bila predmet spora u prošlosti i koje su za nas izazov i danas. Ne bi nas to smjelo brinuti ako se budemo trudili tražiti istinu: istina je to što će nas osloboditi (Ivan 8,32). Vjerujem također da zajedničko traženje istine i odgovori na današnje izazove Duha Svetoga veoma pridonose pomirenju kršćana, koje je danas postalo hitnom zadaćom svih crkava i kršćanskih zajednica u Europi i bilo gdje po cijelom svijetu.«

Kardinal Cassidy je podsjetio da su prilozi i rasprave sa spomenutoga simpozija dio šireg konteksta ekumenskog prinosa pontifikata Ivana Pavla II. Papin posjet Katoličkoj crkvi u Švicarskoj g. 1984. dogodio se istodobno sa proslavama obljetnica Huldrycha Zwinglja i Ivana Kalvina. Tijekom svog posjeta susreo se sa zastupnicima Švicarske evangeličke crkvene unije. U nagovoru o ovoj dvojici reformatora Papa je iznio mišljenje da »konkretne događaje iz razdoblja reformacije procjenjujemo različito, no ti događaji, a ni razlike u ključnim pitanjima vjere ne bi nas smjeli dijeliti zauvijek...« Uz to je apelirao na »iskrenost naše dobre volje da ozdravimo prošlost. Čišćenje naših uspomena,« rekao je, »jest temeljni element svakog ekumenskog napretka. Podrazumijeva iskreno priznanje uzajamnih nepravdi i zabluda, do kojih je došlo zbog uzajamnih kontroverzija u trenucima kada je svakoj od zaraćenih strana bio cilj da Crkva bude više vjerna Gospodinovoj volji.« Tada je, također, izrazio želju da »brzo dođe dan, kada će« švicarski »katolici biti sposobni opisati povijest onoga nemirnog i složenog razdoblja s objektivnošću koja je usidrena u dubokoj bratskoj ljubavi« i predložio je da, ako uzmognemo, »preпустimo prošlost bez izostatka Božjem smilovanju i tako u budućnosti postignemo potpuno oslobođenje u jednom tijelu i jednom umu.«

Iskreno traženje istine koja će nas osloboditi i iscjeljenje povijesnog pamćenja crkava i očišćenje uspomena jesu u pravom i punom smislu metoda kako naći izlaz iz kruga lutanja boli uzajamnih predbacivanja i kako osloboditi nove snage za izgradnju zajedničke budućnosti.

»Papa je progovorio o ovoj temi ponovo nedavno«, upozorio je kardinal Cassidy, »1991. godine, tijekom svog posjeta Katoličkoj crkvi u Mađarskoj, kada je imao priliku obratiti se ekumenskom skupu protestantske crkve u Debrecenu. Govorio je o nužnosti uzajamnog očišćenja zajedničkih uspomena. Iskreno je progovorio o tužnoj sudbini propovjednika, koji su bili osuđeni na zatvor i prisilni rad, kojih se ova Crkva sjeća. U svezi s tim događajima pozivao se na duh dijaloga koji je neizbježan u pripremi puta očišćenja zajedničkih uspomena. Stoga možemo biti na svakom koraku našeg puta do jedinstva upravljani samo i jedino istinom. Duh traženja istine, koji obilježuje oba ova slučaja, motivirao je papinu molbu za ekumensko proučavanje Jana Husa...«

Kojim se načelima mora takav dijalog ravnati? To je Ivan Pavao II. odredio u svezi s proslavama petstote obljetnice rođenja Martina Luthera već 1983. godine u pismu kardinalu Willebrandsu: »Prvo: nužan je precizan i objektivan povjesničarski rad, kojem je zadaća istraživanje bez ideoloških predrasuda, njegov motiv mora biti samo traženje zbiljske istine. Ovaj rad mora rezultirati istinskom slikom reformatora i osoba koje su bile uključene u reformaciju. Postojeće pogreške moraju se prepoznati točno tamo gdje ih ima(...) Nije smisao da se sami postavimo sucima nad poviješću, nego jedina motivacija treba biti to da bolje shvatimo što se dogodilo i postanemo izaslanici istine. Ako pristupimo tome samo s namjerom postizanja istine i ako mi sami stanemo na poziciju očišćenja, možemo naći zajedničku interpretaciju prihvaćenu od objiju strana i istodobno postići polaznu točku za dijalog današnjih dana.«

Na temelju izloženoga jasno je kakav golem posao predstoji komisiji Češke biskupske konferencije. K tomu valja pripomenuti da ni vrijeme koje se može ovome radu posvetiti nije neograničeno. Naime, Ivan Pavao II. je prilikom svog susreta s predsjednikom Republike Václavom Havelom 7. ožujka 1994. u Vatikanu priopćio da će Jan Hus biti od Katoličke crkve pravedno ocijenjen do kraja ovog stoljeća.

Tajnik komisije P. František J. Holeček, OM, napominje: »Uzmemo li u obzir da je u Lutherovom slučaju poznati njemački katolički povjesničar Hubert Jedin već g. 1967. izjavio da je ne samo prijeko potrebno da Lutheru katolička strana pristupi pravedno, nego da ga i prihvati i s ljubavlju zagrlji, što je znak Kristovih učenika, i da je do g. 1983. bilo izrađeno nekoliko desetaka specijalnih teoloških i povjesničarskih studija koje su pomogle pojasniti niz spornih pitanja i pridonijele promjeni hermeneutskog pogleda na Lutherovo djelo, što je prilično olakšalo rad zajedničke rimokatoličke i evangeličko–luteranske komisije, pozicija naše komisije nije laka i nitko nam ne zavidi. Unatoč velikoj poplavi brošura svih mogućih orijentacija, stilova i kvaliteta koje su bile posvećene Husovu pitanju od kraja prošlog stoljeća, nama je na raspolaganju malo radova koji omogućuju ispod svih tumačenja, projekcijskih i ideoloških naslaga raskriti autentičnu ediciju akata Husova kostničkog procesa, a da se i ne spominje manjak stručnjaka koji bi bili sposobni i voljni posvetiti svoje vrijeme ovom problemu. (...) Zasad je naša komisija uspjela sagraditi prve mostove suradnje s našom evangeličkom braćom, doslovce od srca k srcu, što je najvažnija pretpostavka njezinog uspješnog djelovanja.«

Prilikom predavanja Zlatnog odlikovanja praškog Karlovog sveučilišta kardinalu Cassidyu, Radim Palouš, jedan od najistaknutijih katoličkih »disidenata« koji su bili u otvorenoj oporbi spram komunističkih vlasti i prvi »poslijestudenski« rektor drevnog, slavnog sveučilišta, kazao je: »Općenito je poznato da se konfliktan stav mnogih predstavnika katoličanstva devetnaestog stoljeća prema ovom (Husovom) velikom liku češke prošlosti

u našem stoljeću mijenjao. (...) Kardinal Tomašek je g. 1988., objavljujući *Desetljeće duhovnog preporoda*, izjavio u svezi s Husom da 'pogledavši u prošlost imamo svi razlog moliti za milosrđe i Božje oprostjenje' i da 'Katolička crkva ne sakriva svoj udio krivice na bolnim stranicama naše povijesti' (...) I ja kao 392. nastupnik Jana Husa na rektorskoj stolici i zajedno kao pripadnik iste Crkve, žalim nad povijesnom nepravdom koja je bila nanesena uspomeni magistra Jana Husa. Znam da su potrebne dalje rasprave o ovom pitanju, daljnji simpoziji, kako međucrkvjeni, tako i unutar Crkve (...) Pripada također ljudskoj poniznosti da prepusti zadnji sud Kristu, na koji se prizvao i Hus. Na koncu konaca svekoliko ljudsko suđenje je potrebno izvršavati uvijek s određenom oprežnošću, uvažavajući da je uvijek nesavršeno i da konačna prosudba pripada samo Bogu. No to ne oslobađa čovjeka odgovornosti za traženje i zauzimanje stavova (...) Štovviše, u ovom trenutku se ne radi o znanstvenom istraživanju i razlučivanju u dogmatici ili povijesti. To o čem se radi upravo je ukinuće zapreka na putu ekumenskog približavanja, prije svega kršćana, ali i ljudi drukčije religijski orijentiranih ili uopće bez religijske vjeroispovjesti. Jer Hus je bio od svijtu shvaćen kao osoba velikoga povijesnog značaja. Već je kazano da je žrtvovao svoj život, samo zato što nije htio biti heretik, da nije propovijedao protiv papinstva, nego protiv pāpa, i to protiv trojice u onom raskolničkom razdoblju, koji svojim životom i djelovanjem nisu nalikovali pastirima Gospodnjim (oboje vidi Paul de Vooght, OSB). Osim toga Jan Hus je prije smaknuća znao oprostiti svojim neprijateljima i krivnja kostničkog sabora sastoji se u tome da je Husa, koji se subjektivno do zadnjeg trena osjećao katoličkim svećenikom, predao smrti (oboje vidi Radomír Malý), iako u ono doba nisu bile egzekucije tako nečuveno s blažnjavajuće kao za nas ove današnje (...) Ja sam svjestan da ostaju mnogi antagonizmi u shvaćanju povijesne ostavštine magistra Jana, koji je još uvijek za neke heretik, dok ga drugi slave kao mučenika; jedni ga optužuju da je podjarivao prvi progon Nijemaca iz Češke, a drugi pak upravo cijene njegovo svjesno čestvo, iako je današnji nacionalni osjećaj plod tek romantizma 19. stoljeća. Svijestan sam da je husovska legenda imala svoju pozitivnu državotvornu dimenziju i da je bila zlorabljena za ideologizaciju češke povijesti — pogotovu u razdoblju totalitarizma. No greška nije u Husovoj ostavštini, nego u njezinoj iskrivljavajućoj interpretaciji.«

Zaključak

U mišljenjima predstavnika Katoličke crkve o Janu Husu može se primjetiti određeni pomak uspoređujući ga sa stavom većine katolika prije drugoga svjetskog rata. Jan Hus nije danas za katolika neprijatelj, netko izvana, nego pripadnik iste Crkve, koji je volio tu istu Crkvu i stoga se silno zalagao da ukloni neke njezine mane koje su u onom razdoblju bile sa-

blažnjavajuće. Na žalost, u kritici crkvenih vlasti nije birao diplomatske riječi, što u tom nemirnom vremenu, nije bilo sasvim razložito (usporedi osam desetljeća mlađeg Savonarolu) i nekritično je prihvatio neke pogrešne dogmatske postulate Johna Vicklefa, te, na kraju nije bio spreman bez rasprave se pokoriti zahtjevu koncilskih Otaca (od kojih većina također nije bila sasvim ortodoksna — zabluda konciljarizma) da ih se odrekne, što bi bilo, vjerojatno, nemoguće za mnoge današnje teologe i teološki neškolorane vjernike. Vrhovni predstavnici Crkve nisu imali u to vrijeme istančan sluh za slobodu savjesti i bez grižnje savjesti su Husa — unatoč obećanju cara da se može živ vratiti kući — predali ognju. Jednostavno se danas stranke u kostničkom sporu ne gledaju crno–bijelo, nego u njihovoj uvjetovanosti, s njihovim iskrenim zalaganjem i traženjem i s njihovim manama. Uočava se da je Hus, svojom dubokom vjerom i njezinim sadržajem, puno bliži današnjim katolicima nego današnjim protestantima, a da uopće ne govorimo o ateistima, koje bi jamačno smatrao sasvim izopačenima.

Zanimljivo, danas se čini da se ovim pomakom najviše osjetila ugroženom starija generacija evangelika, jer misle da će im katolici Husa posvojiti i opet primiti u svoje zajedništvo i da ga njima tako »krađu«, odnosno da gube kamen temeljac na kojem su gradili čitavu svoju tradiciju i da će tako biti istisnuti na periferiju narodnog života. Sva je sreće da takav mentalitet nije prisutan u mlađim naraštajima evangelika i pripadnika »Crkve češke husitske« niti kod odlučujućih predstavnika evangeličkih crkava, koji zbilja vide jedini put za sebe u zbližavanju s većinskom i duhovno najjačom Katoličkom crkvom.

Novo vrednovanje lika Jana Husa sigurno neće rezultirati njegovom kanonizacijom kako su nagađali neki strani neupućeni novinari i mislioci, i vjerojatno nikakvom revizijom kostničkog procesa, jer Hus svakako nije bio u svemu pravovjeran, možda će njegova ekskomunikacija biti proglašena nevaljanom, jer, kako se čini, Koncil nije imao pravo da je proglasi, no glavni učinak svega napora koji se u ovu kauzu ulaže bit će čisti računi koji su pretpostavka uzajamnog oprostjenja i uspostava novih, uistinu kršćanskih odnosa između kršćanskih zajednica.

Literatura:

1. HOLEČEK, František J., O.M.: *K perspektivam promeny katolickeho nahledu M. Jana Husa*, u *Dialog Evropa XXI*, br. 2/94, Brno.
2. IVAN PAVAO II.: *Projevy pri príležitosti apoštolske navštevy v Československu 1990*, Praha 1990.
3. PALOUŠ, Radim : *Projev pri predavani Zlate medaile Karlovy university Edwardu kardinálu Cassidymu v aule Karolina 9.12. L.P.1993*.
4. CASSIDY, Edward: *Jan Hus z pohledu ruznych dob, narodu a konfesi*, u: *Teologicke texty*, br. 6/93, Praha.

RE-EVALUATION OF THE PERSON OF JAN HUS

Václav Dlapka

Summary

The article presents the considerable progress achieved in the evaluation of the life, the work, and the circumstances of the death of Jan Hus, the church reformer condemned to death at the Council of Constance and burnt at the stake in 1415. This is documented in the official statements of Pope John Paul II and other representatives of the Catholic Church. The author also comments on the reception of this new attitude in the Czech public.